

Johan Petter Hagman

ⁱ I Johan Petters moders bouppteckning kallas han Peter och i Utö gruvors avräkningsböcker kallas han Petter. Jag väljer att fortsättningsvis kalla honom Petter.

Enligt familjetraditionen, som berättades mig på 1950-talet, ska Petter med bror ha utplacerats i Västerhaninge som varande söner till operadansösen och hertig Fredrik Adolfs mätress Sophie Hagman. Det var min farmor som hört detta från sin far. Det var en spännande utgångspunkt när jag skulle klarlägga Petters härkomst.

Efter mycket letande har jag funnit att Petter föddes den 12 januari 1772 som son till båtsmannen Olof Hagman och dennes hustru Anna Greta Johansdotter vid "båtsmanstufwan" Skarpa på Muskö. Drygt två år senare fick Petter en bror Anders.

Fadern Olof skadades 1774 vid arbete som kommenderad vid örlogsvarvet i Karlskrona, så allvarligt att han fick avsked. Han tvingades då gå från båtsmanstorp i Skarpa. Han flyttade direkt till Ösmo där han blev tegelbruksarbetare. Ytterligare två barn föddes här och fader Olof avled redan 1785. Änkan tog då hand om de två mindre barnen och de två äldre bröderna försvinner ur husförhörslängden vid 1789.

Att de blivit utplacerade i Västerhaninge kan antas som riktigt. Petter är påträffad i Västerhaninge 1792 vid Gryt som dräng, kommen från Utön. Vid Utö har han ej påträffats denna tid. Han flyttade ofta och tycks ha haft svårt att hitta en tjänst att nöja sig med.

Till följande ställen har jag lokaliserat Petter:

Muskö, Skarpa	pappa Olof var båtsman	1772 - 1775
Ösmo	pappan tegelbruksdräng	1775 - 1785
Utö		?
Västerhaninge, Gryt	dräng	1792
Ösmo, Släta	dräng	1794
Utö, Gruvan	gruvarbetare	1796 - 1804
Håtuna, Signildsberg	gruvarbetare	1804 - 1806
Muskö, Björnholmen	dräng	1806 - 1808
Muskö, Nålsöga	stat. dräng	1806 - 1808
Muskö, Ludvigsberg	dräng	1809 - 1811
Västerhaninge, Vistå	fiskare	1811 - 1812
Brännkyrka, Sköndal	dräng	1813 - 1815
Brännkyrka, Trångsund	dräng	1815 - 1816
Muskö, Grindstugan	dräng/torpare	1816 - 1829

Det kan nämnas att Petters bror Anders också jobbade i gruvan på Utö, mellan 1800 - 1809. Därefter blev han fiskare på Muskö, sista åren bodde han på Tuppudden. Under de år Petter arbetade i gruvan avled två arbetare av olycksfall i gruvan, den ene vid skjutning (sprängning) och den andre av ras. Herman Säterberg som senare skrev "Sjungom students lyckliga dag", beskriver hur han steg ner i Utö gruvor 1830 då han besökte ön som turist:

"Jag fick således god tid att besöka de ryktbara grufvorna. Till antalet flera, jag mins ej hur många, hafva på senare tider blott 3:ne af dem blifvit bearbetade, nemligen Storgrufvan samt Spens- och Nyköpingsgrufvorna. Man visade mig en ödelagd grufva, full med vatten, kallad Ryssgrufvan, till minne af ryssarnas härjningar på ön. Nerhissad i en malmtunna i Storgrufvan, hade jag tillfälle att bese en del af denna grufvas inre. Den är så djup, att när man från grufvans mynning ser mot

Johan Petter Hagman

bottnen, så synas människorna der nere i dunklet ej större än små råttor. Man hissnar, då man stiger i tunnans, som sväfvat öfver det ofantliga svalget; men har man nu en gång gifvit sig dit, så är det bäst att till en början ej skåda omkring sig, utan låta blicken hvila på den småningom sjunkande tunnans och den starka jernketteringen, som bär den.

När man hunnit ett stycke ner, känner man sig något tryggare och blickar omkring sig på de lodräta klippväggarna med högst egendomliga känslor. Du ser idel mörka klyftor gapa omkring dig, och du tycker höra bergtrollens röster: "djerfve, oförvägne främling! Hvad söker du, hvad har du att göra i vårt rike? - Gå du till dina ängar och lundar - här bor döden!" Du ryser, ty en allt mera kall luftström möter från underjorden, och en hemsk skymning omgifver dig. När du blickar uppåt, har grufvans mynning krympt ihop och förekommer som vore den gapet af en ofantlig brunn. Öfver denna brunn ligger ett lock, blått och genomskinligt - det är allt hvad du ser af himlavalvet... Men hvad är det, som sorlar emot dig dernerifrån? Det är människoröster... de blifva småningom starkare, allt efter som tunnans sjunker, och du ser nu några lefvande varelser, som skrida uppåt väggen af grufvan. De taga mensklig form. Är det bergklyftornas dverggar? Människor kunna väl ej våga att stiga såder upp ur djupet på de bräckliga stegar, som hänga ned utefter klippväggen? Nu har du de djerfva klättrarne redan midt framför dig, sträfvande alltjemt uppåt mot öppningen af den omätliga brunnen. Jo, det är verkligen människor!

Hvad förmår icke vanan! Så der stiga de kraftiga grufarbetarne upp och ned, utan tecken till svindel. Ibland fara de upp ur grufvan, stående med ena foten på kanten af tunnans, som upphissas full med malm. Det är hemskt att skåda!

Jag har nu hunnit till bottnen och träder in bland arbetarne i de djupa schakten. Luften är kall, och längst in ligga isar här nere på hållarna, oaktadt det är full sommar deruppe. Här är ett sorl, skrammel och klingande rundt omkring mig af grufarbetarnes sysselsättningar och släggornas hamrande på bergsprängarborrarna, samt af malmens brytande, framforslande och fyllande i malmtunnorna m. m.

Sedan jag vid belysningen af arbetarnes lampor hade vandrat omkring i de närmaste schakten, så steg jag i en tom tunna, som upphissades; och befann jag mig snart åter uppe i solskenet, hvilket nu föreföll mig mycket klarare än någonsin."

Familjelivet drabbades hårt. Två gånger änklig och sex barn av tio dog som små. När första hustrun dog i barnsäng 1803, hade de tre äldre barnen alla tidigare dött som små. När andra hustrun dog hade deras första barn dött tre månader tidigare, andra barnet Greta överlevde till vuxen ålder. I tredje giftet föddes fyra barn av vilka tre blev vuxna.

Gift1: Maja Pehrsson	g.1794-06-24 Ösmo	d. 1803-01-05 Utö, i barnsäng.
Greta Stina	f. 1795? Ösmo? saknas där	d. 1801-09-13 Utö, i kikhosta.
Anders	f. 1796-10-27 Muskö,	d. 1800-06-15 Muskö.
Anna Maria	f. 1799-10-07 Muskö,	d. 1799-11-01 Muskö.
flicka	f. 1803-01-15 Utö	dödfödd.
Gift 2: Greta Nilsson	g.1803-08-14 Utö	d. 1808-11-04 Muskö
Carl Peter	f. 1804-02-15 Utö	d. 1808-08-10 Muskö, i hetsig feber
Greta	f. 1806-11-01 Utö	d. 1891-06-10 Muskö, Löfhagen (fattigstugan)
Gift 3: Anna Andersdotter	g.1809-10-08 Muskö	
Jan Gustaf	f. 1810-08-01 Muskö	d. 1850-11-04 Ösmo, Hammersta - drunknad.
Anders Magnus	f. 1812-12-13 Västerhaninge	d. 1880-04-08 Muskö, Hammar.

Johan Petter Hagman

Maja-Lotta f. 1816-07-15 Muskö
Britta Catharina f. 1819-09-09 Muskö

d. 1823-03-05 Muskö, i hosta och bröstfeber
d. 1900-10-13 Katarina, Skånegatan fattighuset

I Grindstugan saknar Petter titel i längden men i födelseboken kallas han dräng och torpare när de sista barnen föds. Här tycks han till sist hållit sig stilla och slutat flytta. Min tolkning är att han var en sorts dagsverkstorpare under Ludvigsberg. Jag gissar att det var knappt, även efter dåtida förhållanden. Under 1820-talets första hälft börjar sönerna arbeta som tjenstegossar vid 12 - 13 års ålder och dottern Greta flyttar vid 15 års ålder till Österhaninge. Min erfarenhet är, efter att ha läst många husförhörslängder, att bara mycket fattiga hem sände ut sina barn att arbeta så tidigt.

Den 11 maj 1829 slutar Petter sina dagar, *av lungsot*, hans bror Anders dog två år tidigare och var då fiskare på Tuppudden (där Petter sonsons son Carl Magnus senare bodde). Någon bouppteckning har jag inte funnit efter Petter men brodern efterlämnar en som visar på ett hyggligt ställt hem enligt min bedömning. Eftersom jag ej återfunnit någon bouppteckning efter Petter kan man anta att han hade sämre ställt än brodern, hans ideliga flyttande tyder på att han hade svårt att finna en tillräcklig utkomst. En liten revansch skulle Petter fått om han levtt ytterligare några år, äldste sonen Jan Gustaf blev år 1835 rättare vid Gruvan på Utö. Senare även rättare vid Hammersta, Ösmo socken.

Änkan överlevde Petter många år och dog av ålderdom 1851-02-01, redan direkt efter hans död betecknas hon som utfattig och hon hamnar efter några år på fattigstugan. Grindstugan finns endast kvar i husförhörslängderna några år efter Petters död, så länge hans änka bor kvar.

ⁱ Källor kyrkoarkivalier, Krigsarkivet, Utö gruvors arkiv, Sotholms häradsrätt, H. Säterberg "Lefnadsminnen"